
Катерина ФЛНТА, студентка
Науковий керівник: **доктор філософії (Ph.D) Кузик І.Р.**

ОЦІНКА ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАЙКОВЕЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Однією з актуальних проблем сучасної урбоекології та рекреаційної екології є забезпечення мешканців міст зонами відпочинку та збільшення просторового комфорту. Очевидно, що в умовах міста важко організувати додаткові місця для відпочинку, окрім парків, скверів і бульварів. У таких ситуаціях часто залучають приміські території. Байковецька територіальна громада безпосередньо межує із містом Тернопіль та виступає спальним передмістям. Природні рекреаційні зони цієї громади привертають увагу мешканців Тернополя, які часто вирушають сюди на короткочасний відпочинок. Така популярність приміських територій особливо зросла через пандемію та військовий стан. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які оселилися в Тернополі та Байківцях, активно проводять вільний час в лісі та на інших природних угіддях. Тому виникає необхідність дослідити стан природних рекреаційних ресурсів та екологічно допустиме їх навантаження в межах Байковецької територіальної громади.

Метою нашого дослідження є оцінка природно-рекреаційного потенціалу Байковецької територіальної громади, визначення рекреаційної ємності природних комплексів та обґрунтування їх раціонального використання.

Природно-рекреаційний потенціал приміських зон і територіальних громад досліджували Біла Т. [1], Божук Т. [2], Фесюк В.О, Мороз І.А. [12], Кузик І., Фентон Р., Флінта К. [6] та інші. Підходи до оцінки рекреаційного потенціалу озелених приміських територій висвітлено у публікаціях Кучерявого В.П. [7]. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини вивчали Царик Л., Чернюк Г. [13]. Водним ресурсам та перспективам їх

рекреаційного використання присвячені публікації Новицької С.Р. [9], Цідило А. [18, 19, 20], Янковської Л. та інших [21, 22, 23]. Рекреаційну роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль вивчав Кузик І.Р. [4], оцінку природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади і її приміських територій проведено у дослідженнях Царика Л., Кузика І., Царика П. [14, 15].

Під природно-рекреаційними ресурсами розуміють фактори та властивості елементів природного середовища, які мають якісні та кількісні параметри, сприятливі для проведення рекреаційної діяльності, і можуть бути використані або служити для організації відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення людей [1]. Природно-рекреаційний потенціал визначається властивостями та факторами природного середовища, які можуть бути використані для проведення відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення людей.

Природно-рекреаційні ресурси в основному охоплюють території, які визначаються своєю природною привабливістю. Вони виконують важливі функції відновлення фізичних і психічних сил, сприяють контакту з природою для мешканців міста за допомогою зміни оточуючого середовища. Особливо це стосується територій, розташованих неподалік від водних об'єктів, таких як річки, озера, водосховища, ставки тощо. Великою популярністю користуються також території, покриті лісовими масивами [6].

Рекреаційній оцінці підлягають території, які за властивостями природного середовища, призначенням і станом ландшафтів можна розглядати як потенційні ресурси для відпочинку та оздоровлення. Землі рекреаційно-оздоровчого призначення відіграють ключову роль у створенні можливостей для приміського відпочинку. Це пов'язано із тим, що на цих територіях існують природні та соціальні умови, сприятливі для задоволення рекреаційних потреб населення. До таких територій відносяться земельні ділянки дачних поселень та садівничих

товариств, оскільки їх первинне призначення відповідає функції відпочинку [1].

Байковецька сільська територіальна громада (ТГ) Тернопільського району розташована у центральній частині Тернопільської області. До складу громади входять 15 сіл (рис. 1): Байківці, Гаї-Шевченківські, Дубівці, Лозова, Курники, Романівка, Ангелівка, Стегниківці, Ступки, Соборне, Чернелів-Руський, Шляхтинці, Гаї-Гречинські, Охримівці та Романове Село [3]. Байковецька громада межує: на півночі і північному-сході – із Збарзькою громадою, на сході – із Підволочиською ТГ, на півдні – із Великобірківською та Великогаївською громадами, на заході – із Тернопільською та Білецькою територіальними громадами.

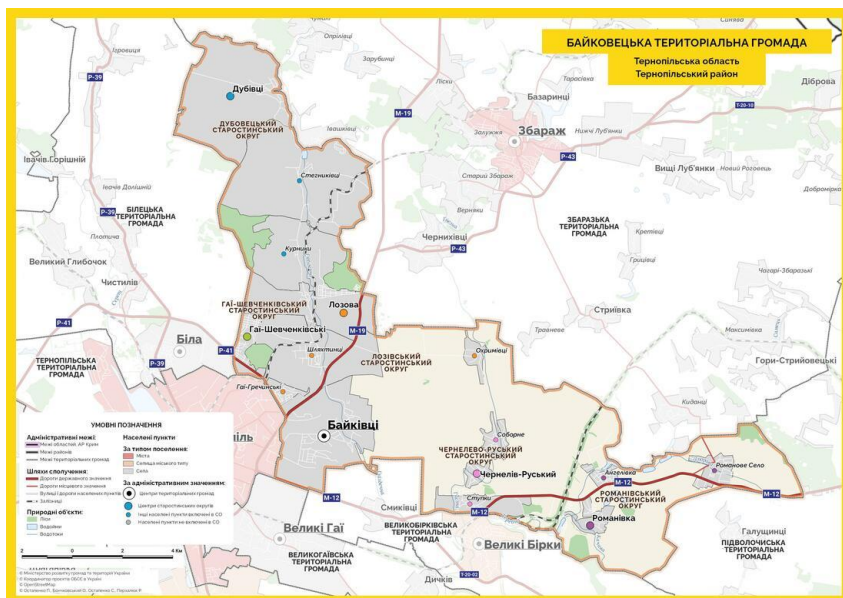
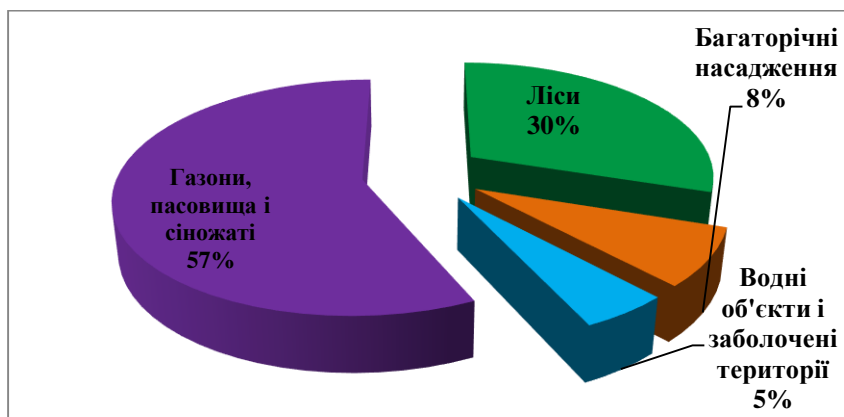

Рис. 1. Байковецька територіальна громада [8]

Загальна площа Байковецької територіальної громади станом на 1 січня 2024 року становила 17 260 га, чисельність населення 13 210 осіб [3]. У структурі землекористування громади переважають сільськогосподарські угіддя – 83%, розораність громади становить 63%, лісистість – 8%, частка забудованих земель складає 7%, землі під водою і болотами займають 2%.

Структуру природно-рекреаційних ресурсів Байковецької громади (рис. 2) формують ліси – 1435 га, газони, пасовища і сіножаті – 2700 га, водні об'єкти і заболочені території – 250 га та багаторічні насадження – 365 га. Загалом площа природно-рекреаційних ресурсів Байковецької ТГ складає 4750 га, що становить 27,5% території громади.

Рис. 2. Структура природно-рекреаційних ресурсів Байковецької ТГ

Ключову роль у структурі природно-рекреаційних ресурсів адміністративних територій відграють ліси. Їх якісною ознакою є готовність до масового відпочинку, що досягається відповідними пристосуваннями території, досить густою алейною мережею, використанням малих архітектурних форм тощо. У структурі

землекористування Байковецької громади, частка лісовкритих земель складає 8%. Площа лісових масивів у межах громади становить 1435 га. Ємність території для умов організації відпочинку у лісі розраховується за формулою:

$$D = T \times L \times 0,5 \times 1000 / 100 \times H \times M \quad (1)$$

де D – це частка рекреаційної ємності території лісу (осіб), T – площа лісу для організації відпочинку (км^2), L – лісистість території (%), $0,5$ – коефіцієнт, який враховує необхідність організації зелених зон міста, H – норма необхідності рекреаційних територій для 1 тис. мешканців міста (2 км^2), M – коефіцієнт, який враховує розподіл мешканців міста для відпочинку у лісі та біля водойм (для поселень помірнього клімату $M=0,3$) [7].

Відповідно, рекреаційна ємність лісів Байковецької ТГ становить:

$$D = 14,35 \times 8 \times 0,5 \times 1000 / 100 \times 2 \times 0,3 = 57\,400 / 60 = 957 \text{ осіб}$$

Таким чином, за результатами проведених розрахунків, встановлено, що рекреаційна ємність лісів Байковецької громади, площею $14,35 \text{ км}^2$, складає 957 осіб. Тобто, одночасно у лісах громади може відпочивати лише 7% її мешканців. А якщо врахувати ще відвідувачів із міста Тернопіль, то можна зробити висновок, що ліси Байковецької ТГ зазнають значного рекреаційного навантаження.

В організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам. Саме на берегах водойм розміщуються відпочинково-рекреаційні комплекси, які використовують для пляжного, сімейного відпочинку, купання у літню пору, водного спорту та рибальства [1]. Водні ресурси є надзвичайно важливою невід'ємною складовою природних рекреаційних ресурсів території. Яскравим підтвердженням цього є дані соціологічних досліджень, які свідчать, що відпочинку біля води надають перевагу до 65% населення [10, с. 339].

Рекреаційні ресурси поверхневих вод Байковецької ТГ представлені в основному річками і ставками. Гідрографічна

мережа досліджуваної території належить до басейну річки Серет. Загальна площа водної поверхні громади становить 175 га. На території громади протікає річка Гнізна [16, 17] та її 4 притоки: Гніздечна і Дзюрава (праві), Качава [20, 22, 23] і Теревна (ліві). В межах Байковецької громади створено 8 ставків, найбільшими серед яких є став у селі Романівка площею 51,5 га [18, 19], у селі Стегниківці – 24,5 га, у с. Романове Село – 18 га, а також невеличкі ставки у селах Охримівці (4 га), Чернелів-Руський (3 га), Дубівці (2,8 га), Ступки (2,6 га), Гаї-Шевченківські (1,5 га). Найбільш популярним рекреаційним об'єктом громади є став у с. Охримівці, на якому створено відпочинково-розважальний комплекс «Наше» (рис. 3).

Рис. 3. Відпочинково-розважальний комплекс «Наше» на ставі села Охримівці

У випадку якщо водні об'єкти, які виконують рекреаційні функції, використовуються для купання та відпочинку, розраховується їх екологічно допустима рекреаційна ємність. Визначення величини екологічно допустимої рекреаційної

місткості відпочиваючих на водних комплексах проводиться за формулою:

$$W_o = (S_o / N_n) \times K_n \quad (2)$$

де W_o – екологічно допустима місткість водного об'єкту, осіб; S_o – площа водойми, га; N_n – нормативний коефіцієнт навантаження (0,02 га/особу); K_n – понижуючий коефіцієнт навантаження на водний об'єкт (0,2) [5].

Відповідно до проведених розрахунків, екологічно допустима рекреаційна місткість Романівського ставу становить 515 осіб, Стегниківського ставу – 245 осіб, ставка у с. Романове Село – 180 осіб, ставка у с. Охримівці – 40 осіб, ставка у с. Чернелів-Руський – 30 осіб, Дубівецького ставу – 28 осіб, ставка у с. Ступки – 26 осіб і Гаїшевченківського ставу – 15 осіб. Таким чином, загальна екологічно допустима рекреаційна ємність водойм Байковецької громади становить 1080 осіб, що складає 8% населення громади. Тоді, як за науково обґрунтованими нормами, у країнах помірного клімату, мінімум 10% населення повинно мати можливість одночасно відпочивати біля води [7].

Окрім відпочинку в лісах чи на водоймах популярністю у приміських територіях користується відпочинок у дачних зонах, садово-городніх ділянках тощо. Ємність території для організації замиської сільськогосподарської діяльності із врахуванням можливості виділення земель, на яких планується проведення сільського господарства, розраховується за формулою:

$$D_{сг} = T \times E \times 1000 / П \quad (3)$$

де $D_{сг}$ – це ємність території придатної для організації сільського господарства у замиській зоні (осіб), T – площа території придатної для ведення сільського господарства (га), E – коефіцієнт, який враховує можливість використання сільськогосподарських земель замиської зони (0,3), $П$ – орієнтовний показник, який відображає потребу 1 тисячі мешканців міста у землях сільськогосподарського призначення (1250) [7].

Оскільки дачні та садово-городні ділянки відносяться до природно-рекреаційних ресурсів приміської зони [1], а їх первинним функціональним призначенням є відпочинок та оздоровлення, значна частина тернополян і мешканців Байковецької громади проводить свій вільний час саме на таких територіях. Відповідно до розрахунків за формулою 3, ємність території Байковецької громади, придатної для організації сільськогосподарської діяльності становить 736 осіб.

Значно підвищує рекреаційну привабливість адміністративних територій, наявність об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Особливо це стосується розвитку еколого-пізнавального, спортивного (кінного, велосипедного, лижного) та кваліфікованого видів туризму [1]. Заповідність території Байковецької громади становить лише 0,54%, площа земель природно-заповідних об'єктів складає 93,73 га (табл. 1) [10]. Найбільшим заповідним об'єктом на території громади є гідрологічний заказник місцевого значення «Велике болото», площею 44,2 га. Заказник охоплює водно-болотний масив у межах заплави р. Гнізна між селами Соборне та Охримівці. Два інших заказники місцевого значення: ботанічний, площею 36 га, розташований у кв. 19 лісового урочища «Шляхтинці» і ландшафтний, площею 6 га, розташований в межах заболоченої заплави р. Гнізна у північно-західній околиці села Байківці. На території громади також створено 3 ботанічні пам'ятки природи місцевого значення, загальною площею 7,94 га. Під охороною в межах Байковецької громади знаходиться 5 джерел (гідрологічні пам'ятки природи) у селах Дубівці, Ступки, Соборне, Чернелів-Руський та Гаї Гречинські, загальною площею 0,28 га.

Таблиця 1

Об'єкти і території ПЗФ Байковецької громади

Назва об'єкту ПЗФ	Категорія	Площа, га
«Велике болото»	Гідрологічний заказник	44,2
«Шляхтинецький»	Ботанічний заказник	36,0
«Кружляк»	Ландшафтний заказник	6,0
«Дуби братів Місулів»	Ботанічна пам'ятка природи	0,024
«Липи Ірени та Гелени»		0,03
«Чумацька ділянка»		7,4
«Дубівецьке джерело»	Гідрологічна пам'ятка природи	0,2
«Ступківське джерело»		0,02
«Джерело «Безодня»		0,04
«Джерело «В загороді»		0,01
«Живоносне джерело»		0,01

Отож, в ході проведенного дослідження встановлено, що основними природно-рекреаційним ресурсами Байковецької територіальної громад є: ліси, водні об'єкти, газони, пасовища і сіножаті. Відповідно до проведених розрахунків, екологічно допустима рекреаційна ємність лісів Байковецької громади становить 957 осіб; рекреаційний потенціал водних об'єктів складає 1080 осіб; ємність території для організації сільськогосподарської діяльності – 736 осіб. Таким чином, природно-рекреаційний потенціал Байковецької громади становить 2773 особи. Природні рекреаційні ресурси Байковецької ТГ дозволяють забезпечити, одночасно, місцями відпочинку 21% мешканців громади.

З метою раціонального використання природно-рекреаційного потенціалу досліджуваної території, необхідно створювати відповідну інфраструктуру та обґрунтовувати необхідність збереження природних комплексів, шляхом створення нових заповідних об'єктів та збільшення рівня заповідності громади.

Література:

1. Біла Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу приміської зони Львова. *Вісник Львівського університету.. Серія географічна*. 2013. Випуск 46. С. 28-36.

2. Божук Т. Підходи до оцінки урбанізованих територій (на прикладі природних рекреаційних ресурсів міста Тернопіль). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка Серія: географія*. 2021, №1(50), С. 141-147.

3. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua> (дата звернення 10.04.2024).

4. Кузик І. Рекреаційна роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль під час карантину населення. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2020. №1(48). С. 163-171.

5. Кузик З., Кузик І. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Копичинецької міської територіальної громади. *Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства*. 2022. №6 (випуск 6). С. 47-51.

6. Кузик І.Р., Фентон Р.В., Флінта К.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Великоберезовицької територіальної громади. *Географія та туризм: Матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конференція Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. За заг. ред. Муромцевої Ю.І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. С. 592-600.

7. Кучерявий В. Озеленення населених місць. Львів: Світ, 2005. 456 с.

8. Міністерство розвитку громад та територій. Адміністративно-територіальний устрій України. URL: <https://atu.decentralization.gov.ua/#karta> (дата звернення 02.04.2024).

9. Новицька С. Водні рекреаційні ресурси: еколого-географічний аналіз і оцінювання. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2007. №1. С. 158-167.

---

10. Офіційний сайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА. Мережа природно-заповідного фонду. URL: <https://ecology.te.gov.ua/prirodno-zapovidnij-fond/merezha-pzf/#1-merezha-pzf> (дата звернення 03.04.2024).

11. Природні умови та ресурси Тернопільщини. За заг. ред. М.Я. Сивого, Л.П. Царика. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.

12. Фесюк В.О., Мороз І.А. Рекреаційне використання об'єктів комплексної зеленої зони м. Луцька. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі. Збірник наук. праць. Луцьк-Світязь: РВВ ЛуцНТУ. 2015. С. 142-145.

13. Царик Л., Чернюк Г. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.

14. Царик Л., Кузик І., Царик П. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference. Cambridge-Vinnitsia, 2022, С. 372-377.

15. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу приміської зони міста Тернопіль. Географія та туризм: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. С. 54-61.

16. Царик В. Про перспективи розвитку рекреаційного природокористування у басейні річки Гнізни. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної та екологічної науки», Тернопіль, 2022. С. 109-111.

17. Царик В. Джерела забруднення води верхньої течії річки Гнізни та показники її екостану. Подільські читання-2023: комунікаційні стратегії для реалізації геоекологічних ініціатив та

проектів: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. присвяченої 30-річчю першого набору на спеціальність «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. За ред. проф. Л.П. Царика. Тернопіль: ТНПУ, 2023. С. 138-141.

18. Цідило А. Екологічний стан Романівського ставу. *Студентський науковий вісник ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. Вип. № 45. С. 15-17

19. Цідило А. Оцінка і аналіз екостану Романівського ставу за фізичними показниками якості води. Матеріали звітної наукової конференції викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів кафедри геоєкології та методики навчання екологічних дисциплін та НДЛ «Моделювання еколого-географічних систем». Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 204-208.

20. Цідило А., Янковська Л., Новицька С. Екологічні наслідки природокористування у долині річки Качава (в межах с. Романівка). *Віс. Тернопільського відділу УГТ*, 2021. №5. С. 52–61.

21. Янковська Л., Цідило А. Романівський став як перспективний рекреаційний об'єкт Байковецької об'єднаної територіальної. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: Вектор, 2020. С. 305–310.

22. Янковська Л., Новицька С., Цідило А. Басейновий підхід до дослідження проблем природокористування (на прикладі річки Качава). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2022. Вип. 1 (52). С.209-219.

23. Yankovska L., Novytska S., Taranova N. Problems of natural resource management and nature protection in the Kachava river basin. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2022. Вип. 2(53). С.114-123.